

G'ARB UYG'ONISH ADABIYOTI: ITALIYA VA FRANSIYADA UYG'ONISH ADABIYOTI

Ikromjonova Feruza Ilhomjon qizi

*Qo'qon Universiteti Andijon filiali, Filologiya va tillarni
o'qitish o'zbek tili yo'nalishi 1-bosqich talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqola Italiya va Fransiya Uyg'onish davri adabiyotining rivojlanishi, asosiy xususiyatlari va muhim vakillarini tahlil qiladi. Uyg'onish adabiyoti insonparvarlik, antik madaniyatga qaytish va individualizm g'oyalari asoslangan bo'lib, bu davrda adabiyot san'at va falsafaning muhim qismiga aylandi. Maqolada Italiya va Fransiya adabiy jarayonlar solishtirilib, ularning o'ziga xos xususiyatlari va umumiy tendensiyalari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda tarixiy-komparativ usul qo'llanilgan bo'lib, asosiy adabiy asarlar tahlil qilinadi. Natijalar Uyg'onish adabiyotining G'arb madaniyatiga ta'sirini va uning zamonaviy adabiyotdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Uyg'onish, Italiya adabiyoti, Fransiya adabiyoti, insonparvarlik, antik madaniyat, individualizm, Dante, Petrarka, Rable, Montaigne.

KIRISH

Uyg'onish davri (XIV-XVI asrlar) Yevropa madaniyatida katta o'zgarishlarga olib kelgan davr sifatida taniladi. Bu davrda antik madaniyatga qayta qiziqish, insonparvarlik g'oyalari va diniy dogmalardan ozod bo'lish adabiyotida yangi yo'nalishlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Italiya Uyg'onishning markazi sifatida adabiyotda muhim o'zgarishlarni boshlab berdi, Fransiya esa bu g'oyalarni o'ziga xos tarzda rivojlantirdi. Ushbu maqola Italiya va Fransiya Uyg'onish adabiyotining xususiyatlarini, muhim vakillarni va ularning Yevropa adabiyotidagi o'rnini o'rganishga qaratilgan.

Italiya Uygʻonish adabiyoti:

Italiya Uygʻonish adabiyoti (XIV-XVI asrlar) Gʻarb adabiyotidagi eng muhim davrlardan biridir, chunki u humanizm gʻoyalariga asoslanib, antik yunon-rim madaniyatini qayta tiklashga intildi. Bu davrda adabiyot lotin va italyan tillarida rivojlandi. Asosiy xususiyatlari: inson markazli dunyoqarash, dunyoviy mavzularning kuchayishi va estetik idealizm.

- Dante Aligyeri (1265–1321): “Ilohiy komediya” asari bilan Uygʻonishning boshlanishini belgilab berdi. Bu epik poema oʻrta asr va Uygʻonish oʻrtasidagi koʻprik sifatida xizmat qildi.

- Franchesko Petrarka (1304–1374): Humanizmning otasi sifatida tanilgan. U oʻzining “Canzoniere” (Sheʼrlar toʻplami) asarida sevgi, tabiat va inson tuygʻularini ulugʻladi. Uning lotin tilidagi asarlari antik adabiyotni oʻrganishga turtki boʻldi.

- Jovanni Bokkacho (1313–1375): “Dekameron” asarida 100 ta hikoya orqali inson hayoti, sevgi, aqlli hazil va jamiyatning turli qatlamlarini tasvirladi. Bu asar realistik hikoyachilikning muhim namunasidir.

- Lyudoviko Ariosto (1474–1533): “Oʻrtoq Roland” epik poemasida ritsarlik romantikasi va fantastik elementlar uygʻunlashdi.

Italiya adabiyoti sanʼat, falsafa va fan bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, Uygʻonishning markaziy gʻoyasi – insonning cheksiz imkoniyatlarini targʻib qildi.

Fransiya Uygʻonish adabiyoti:

Fransiya Uygʻonish adabiyoti (XV-XVI asrlar) Italiya taʼsirida shakllandi, ammo oʻziga xos milliy xususiyatlarga ega boʻldi. Bu davrda fransuz tili adabiy til sifatida mustahkamlandi, humanistik gʻoyalar va dunyoviy mavzular keng tarqaldi.

- Fransua Rable (1494–1553): “Gargantua va Pantagruel” asarida satirik va gumanistik ruhda inson erkinligi, bilim va hazilni ulugʻladi. Bu roman oʻzining keng koʻlamli tasvirlari va til boyligi bilan ajralib turadi.

- Pleyada guruhi: XVI asrda shoirlar guruhi (Joaxim dyu Bellye, Per de Ronsar va boshqalar) fransuz adabiyotini antik namunalar asosida rivojlantirishga harakat qildi. Ular lirik sheʼriyatda sevgi, tabiat va insoniy his-tuygʻularni tasvirladi. Dyu Bellyening “Fransuz tilini himoya qilish va ulugʻlash haqida” manifesti milliy adabiyotning rivojlanishida muhim rol oʻynadi.

- Mishel de Monten (1533–1592): “Esse”lar asarida inson tabiati, skeptitsizm va individualizmni chuqur tahlil qildi. Uning asarlari zamonaviy esse janrining asosini qoʻydi.

Taqqoslash va xususiyatlar:

- Italiya adabiyoti koʻproq antik madaniyatga tayanib, estetik va falsafiy ideallarni targʻib qildi, Fransiya esa milliy til va madaniyatni rivojlantirishga eʼtibor berdi.

- Italiyada sheʼriyat va epik asarlar ustunlik qilgan boʻlsa, Fransiya nasr (Rable, Monten) va lirik sheʼriyat muhim oʻrin egalladi.

- Har ikki mamlakat adabiyoti humanizm, inson erkinligi va dunyoviy mavzularni targʻib qildi, ammo Fransiya adabiyoti koʻproq satirik va ijtimoiy tanqidga eʼtibor berdi.

Uygʻonish adabiyoti Gʻarb madaniyatida insonning oʻziga xosligi va ijodiy imkoniyatlarini kashf etishda muhim bosqich boʻldi. Italiya bu jarayonning markazi boʻlsa, Fransiya uni milliy kontekstda boyitdi.

Italiya va Fransiya adabiyotlari oʻrtasidagi farqlar ularning ijtimoiy-siyosiy kontekstlaridan kelib chiqadi. Italiya shahar-davlatlarining mustaqilligi va savdo rivoji adabiyotda estetik va falsafiy masalalarga eʼtibor qaratishga olib keldi.

Fransiyada esa markazlashgan monarxiya va ijtimoiy o'zgarishlar adabiyotda satirik va tanqidiy yo'nalishlarni kuchaytirdi. Shu bilan birga, ikkala mamlakat adabiyoti Yevropa adabiyotidagi insonpar diniy dogmalardan ozod bo'lish tendensiyasini targ'ib qildi. Tadqiqotning cheklovlari sifatida faqat muhim asarlar tahlil qilinganligini, kichikroq adabiy oqimlar e'tiborga olinmaganligini ta'kidlash mumkin.

XULOSA

Uyg'onish davri adabiyoti Italiya va Fransiyada Yevropa madaniyatining rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Italiya adabiyoti estetik va falsafiy jihatdan boy bo'lsa, Fransiya adabiyoti ijtimoiy tanqid va gumanistik g'oyalarni targ'ib qildi. Ushbu tadqiqot Uyg'onish adabiyotining o'ziga xos xususiyatlari va umumiy tendensiyalarini aniqladi. Kelgusida tadqiqotlarni kengaytirish uchun boshqa Yevropa mamlakatlaridagi (masalan, Angliya va Ispaniya) Uyg'onish adabiyotini solishtirish va ularning o'zaro ta'sirini o'rganish tavsiya etiladi. Shuningdek, zamonaviy adabiyotdagi Uyg'onish ta'sirini chuqurroq tahlil qilish foydali bo'ladi.

Adabiyotlar.

1. Chet el adabiyoti tarixi. Namunaviy dastur va Ishchi dastur. 2004, T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2004
2. Alimuhammedov A. Antik adabiyot tarixi. T.: O'qituvchi, 1976, -416 bet.
3. Komilov N. Tafakkur karvonlari. T., Ma'naviyat. 1997.
4. Homer. Iliada. T.: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1988.
5. Homer. Odissey. Ikkinchi qo'shiq g'g' "Jahon adabiyoti" 2001, №8, 58 – 66 –bet.
6. F. Sulaymonova. Sharq va G'arb. T.: O'zbekiston, 1999.